

Динаміка актуальності та значущості професійної ідентичності студентів медичних коледжів

К. Ю. Ушакова

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

Paper received 09.10.2016; Accepted for publication 17.10.2016.

Анотація. У статті презентовано результати емпіричного вивчення динаміки актуальності та значущості професійної ідентичності майбутніх медичних працівників як важливих показників емоційно-оцінного компонента їх професійної «Я-концепції». Подано авторське розуміння феномена «професійна «Я-концепція» майбутніх фахівців у галузі медицини». Висвітлено особливості динаміки актуальності та значущості професійної ідентичності студентів медичних коледжів.

Ключові слова: професійна «Я-концепція», професійна ідентичність, актуальність, значущість, динаміка, студенти медичних коледжів.

Вступ. Гуманізація сучасної освітньої сфери, що виявляється у гармонізації самосвідомості всіх учасників навчально-виховного процесу, актуалізує проблему розвитку їх «Я-концепції». Ефективне вирішення цієї проблеми важливе на етапі професійного навчання, адже уявлення студентів про себе як майбутніх фахівців певної галузі мають гармонійно інтегруватися до їх «Я-концепції» загалом. Досить вагомим є створення необхідних умов задля досягнення окресленої гармонійності майбутніми фахівцями допомагаючих професій, зокрема медичними працівниками. З огляду на відзначене, вивчення особливостей становлення професійної ідентичності студентів медичних навчальних закладів вважаємо значущим для психологічної науки та педагогічної практики.

Короткий огляд публікацій за темою. Результати проведеного теоретичного аналізу низки психологічних робіт українських дослідників засвідчили, що найчастіше у фокусі їх наукового інтересу перебували різні ракурси процесу розвитку професійної «Я-концепції» студентів вищих навчальних закладів. Так, предметом наукового дослідження П. В. Макаренко була специфіка професійної «Я-концепції» майбутніх фахівців сфери правоохоронної діяльності; А. С. Борисюк – соціально-психологічні основи професійної ідентичності майбутнього медичного психолога; Н. І. Машенко – соціально-психологічні чинники становлення професійної самосвідомості студентів технічних спеціальностей; В. О. Швидкого – особливості формування професійної «Я-концепції» студентів факультету фізичного виховання та спорту; К. С. Тороп – усвідомлення особистісного досвіду як чинник формування професійної ідентичності майбутніх педагогів; С. О. Ренке – психологічні чинники становлення професійного образу «Я» у майбутніх психологів; Р. В. Каламаж – психологічні засади формування професійної «Я-концепції» майбутніх юристів.

У наукових роботах згаданих психологів презентовано ряд тверджень, що вирізняються теоретичною значущістю та є вагомим внеском у розробку проблеми розвитку професійної «Я-концепції» студентів різних спеціальностей вищих навчальних закладів. Водночас розгляд цих тверджень вважаємо важливим для визначення психологічної сутності та структури професійної «Я-концепції» студентів медичних коледжів, які складають контингент досліджуваних у нашому експерименті.

За висновками П. В. Макаренко (2001), смислоутворюючим чинником професійного розвитку та одночасно провідним показником гармонійності чи дисгармонійності професійної «Я-концепції» майбутніх фахівців правоохоронної діяльності виступає перспективна самоідентифікація особистості з обраною професією.

В моделі професійної підготовки майбутніх медичних психологів А. С. Борисюк (2004) стрижневими конструктами визначено орієнтаційно-оцінний, науково-теоретичний, операційно-дієвий, мотиваційний, а також професійно-значущі якості особистості та її готовність до професійної діяльності. Вчена стверджує, що формування у студентів найважливішого конструкту цієї моделі – професійно значущих якостей, які водночас є основним чинником професійної успішності, може здійснюватися в умовах застосування у навчально-виховному процесі засобів моделювання та цілеспрямованого використання комплексу методів впливу на групи цих якостей.

За розумінням Н. І. Машенко (2005), професійна самосвідомість є усвідомленням і переживанням людиною фаху як особистісно цінного. Розвинуту професійну самосвідомість студентів психолог вважає необхідною умовою їх фахової соціалізації. Натомість особистісну, предметну і соціальну рефлексію вона визначила основним механізмом розвитку ідеального образу «Я-фахівець» і прийняття ідеального образу конкретної фахової діяльності.

За переконаннями В. О. Швидкого (2007), становлення професійної складової «Я-концепції» презентує наближення ідеального образу «Я» особистості студентів до соціально заданого образу фахівця, які вони критично усвідомлюють і приймають.

На погляд К. С. Тороп (2008), функціонування професійної ідентичності майбутніх педагогів тісно пов'язано з процесом їх адаптації у професійній спільноті, структуруванням професійного досвіду і прогнозуванням перспектив професійної діяльності.

Вивчаючи розвиток професійного образу «Я» майбутніх психологів, С. О. Ренке (2010) виявив, що досліджуваний процес зумовлюється низкою психологічних і ситуаційних чинників. А саме – характером самоставлення, змістовими та динамічними характеристиками мотиваційної сфери особистості, професійними здібностями, професійною самосвідомістю і таким ситуаційним чинником, як форма навчання (денна чи заочна).

За результатами проведеного дослідження Р. В. Каламаж (2010) встановила, що у майбутніх юристів професійна «Я-концепція» є інтеграційною ланкою в системі «особистість майбутнього фахівця – професійна діяльність – умови юридичної діяльності», з огляду на яку студенти самоідентифікуються щодо конкретного напрямку професійної самореалізації, визначають еталони і стандарти оцінювання себе як суб'єкта професійної діяльності, конструюють основи майстерності та індивідуального стилю діяльності.

Відзначимо, що у психології процес розвитку професійної «Я-концепції» студентів середніх спеціальних навчальних закладів у процесі їх навчання досліджувався небагатьма науковцями. Зокрема професійну ідентичність майбутніх молодших спеціалістів педагогічного профілю вивчала А. М. Лукіяничук. Психолог з'ясувала, що професійна ідентичність студентів педагогічного коледжу формується у процесі входження до професійного середовища і виявляється в їх ототожненні з професійною групою (2010).

Психологічні умови професійного становлення учнів закладів професійної технічної освіти виступили предметом дослідження С. І. Моськіна. Основними психологічними умовами професійного становлення учнів професійно-технічних навчальних закладів дослідник вважає розвиток і взаємозв'язок стрижневих компонентів цього процесу – професійного самовибору, самовизначення та психолого-професійної зрілості (2011).

Однак, проведений теоретичний аналіз сучасних наукових праць вітчизняних психологів дозволив встановити, що цілісне теоретичне і практичне вивчення особливостей становлення компонентів професійної «Я-концепції» студентів медичних коледжів у процесі їх навчання ще не стало предметом спеціального наукового дослідження в ракурсі вікової та педагогічної психології.

Окрім цього, за результатами проведеного теоретичного аналізу ми уточнили розуміння феномена «професійна «Я-концепція» майбутніх фахівців у галузі медицини». За нашим розумінням, цей феномен є складним інтегрованим утворенням, що містить низку уявлень і ставлень особистості щодо себе як майбутнього медичного працівника, які суттєво впливають на саморегуляцію її поведінки у професійній сфері. В структурі професійної «Я-концепції» майбутніх медичних працівників виокремлено такі три компоненти і їх конструкти, як: 1) когнітивний – уявлення особистості про себе як фахівця у галузі медицини, що віддзеркалюються в образі «Я – фахівець у галузі медицини»; 2) емоційно-оцінний – містить самооцінки і самоставлення цієї особистості щодо себе як фахівця у медичній сфері; 3) поведінковий – її саморегуляцію та самоконтроль у професійній діяльності. На нашу думку, в структурі професійної «Я-концепції» майбутніх медичних працівників важливе місце належить емоційно-оцінному компонентові. Тому висвітлення результатів емпіричного вивчення стрижневих показників цього компонента стало **метою** нашої публікації.

Матеріали і методи. Базою емпіричного дослідження було обрано Чернівецький медичний коледж

Буковинського державного медичного університету (м. Чернівці) та Новоселицький медичний коледж Буковинського державного медичного університету (с.м.т. Новоселиця Чернівецької області). Вибірку склали 307 студентів денної форми навчання, які здобувають освіту за спеціальністю 223. «Медсестринство» та спеціалізаціями «Лікувальна справа» (101 особа), «Сестринська справа» (107 осіб), «Акушерська справа» (99 осіб). Із них 74 респонденти – студенти 1 курсу, 86 – 2 курсу, 76 – 3 курсу та 71 – 4 курсу.

Застосування проективної методики «Хто Я?» (авт. – М. Кун, Т. Макпартленд) [1] сприяло встановленню актуальності та значущості професійної ідентичності «Я – майбутній медичний працівник», що є важливими показниками емоційно-оцінного компонента професійної «Я-концепції» студентів медичних коледжів. Згідно з інструкцією до цієї методики, респондентам було запропоновано протягом 12 хвилин написати 20 різних відповідей на запитання «Хто Я такий?». Підкреслимо, що перевага обраної методики полягає в її проективному характері.

Актуальність професійної ідентичності підтверджувала наявність із-поміж усіх відповідей респондентів на запитання «Хто Я такий?» такої, як: «Я – майбутній медичний працівник», «Я – майбутній лікар», «Я – майбутня медсестра», «Я – майбутня акушерка» та т. ін. Рівень значущості професійної ідентичності студентів медичних коледжів відбивав ранг відповіді «Я – майбутній медичний працівник (медсестра, акушер і т. ін.)». А саме: від 1 до 6 – високий, від 7 до 13 – середній і від 14 до 20 – низький.

Результати та їх обговорення. Із метою унаочнення кількісних показників динаміки актуальності професійної ідентичності студентів 1-4-х курсів коледжів медичного профілю подано на рис. 1.

Із рис. 1 помітно, що загалом у студентів протягом навчання від 1-го до 4-го курсу актуальність професійної ідентичності зменшується майже вдвічі, а саме – від 71,62% (1-й курс) до 38,03% (4-й курс). Натомість на 2-му курсі навчання у респондентів зафіксовано ще досить високий рівень (65,12%) актуальності цієї ідентичності. На нашу думку, найвищі кількісні показники актуальності конструкту професійної ідентичності для студентів на 1-му і 2-му курсах пов'язані з новизною навчання в медичному закладі, соціальною значущістю обраної ними професії та їх сильним прагненням допомагати іншим людям. На 3-му курсі в досліджуваних виявлено зменшення показників актуальності професійної ідентичності до 53,95%. Вважаємо, що одним із чинників зниження кількісних показників професійної ідентичності у студентів до 3-го і 4-го курсів може виступати їх прагнення продовжити навчання у вищому медичному закладі. Адже після закінчення медичного коледжу вони зможуть працювати лише медсестрами за конкретними спеціалізаціями. Встановлене зниження актуальності також може зумовлюватися віковими особливостями розвитку особистості в період від 19 р. до 21 р. Зокрема – актуалізацією прагнень створити свою сім'ю, стати матір'ю тощо. Про зазначене бачення свого майбутнього респонденти відзначили у відповідях на запитання «Хто я такий?» – «майбутня дружина», «майбутній чоловік», «майбутня мама» та т. ін.

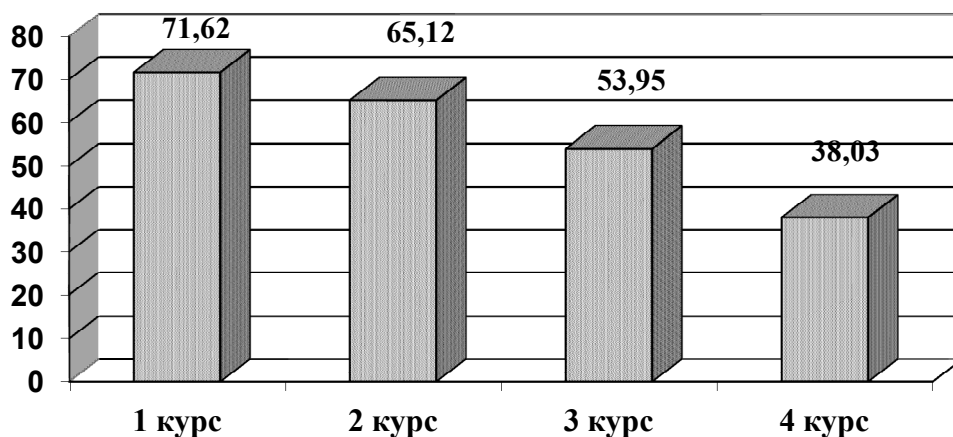

Рис. 1. Кількісні показники (%) динаміки актуальності професійної ідентичності студентів 1-4 курсів медичних коледжів

Окрім цього, виявлене зниження у студентів кількісних показників актуальності професійної ідентичності від 1-го до 4-го курсу можна інтерпретувати одночасним підвищенням у них як середнього значення, так і показників високого рівня її значущості протягом періоду навчання в медичному коледжі. Так, емпірично встановлено, що середнє значення рангового показника значущості професійної ідентич-

ності зростає від 6,76 (на 2-му курсі) і 6,52 (на 1-му курсі) до 4,18 (на 4-му курсі) й 2,83 (на 3-му курсі). Натомість середнє значення цього показника для усієї вибірки становить 5,07.

Кількісні показники динаміки рівнів значущості професійної ідентичності студентів 1-4-х курсів коледжів медичного профілю задля їх унаочнення презентовано в табл. 1.

Таблиця 1. Кількісні показники (%) динаміки рівнів значущості професійної ідентичності студентів 1-4-х курсів медичних коледжів, n = 177

Рівень / Курс	1 курс, n = 53	2 курс, n = 56	3 курс, n = 41	4 курс, n = 27
Високий	75,47	67,86	92,68	81,48
Середній	15,1	25	7,32	18,52
Низький	9,43	7,14	0	0

Розпочинаючи характеризувати показники, подані в табл. 1, спочатку відзначимо, що значущість професійної ідентичності визначалася лише у тих досліджуваних, для яких так

а ідентичність була актуальною. Також нагадаємо, що її рівень засвідчив ранг, який респонденти надали відповіді «Я – майбутній медичний працівник (медсестра, акушер та т. ін.)», зокрема: від 1 до 6 – високий, від 7 до 13 – середній і від 14 до 20 – низький.

Як помітно з табл., протягом навчання студентів від 1-го до 4-го курсів на високому рівні кількісні показники дещо збільшуються та є досить великими. А саме – від 67,86% на 2-му курсі та 75,47% на 1-му курсі до 81,48% на 4-му курсі й 92,68% на 3-му курсі. На середньому рівні чіткої тенденції зростання чи спадання показників значущості професійної ідентичності у респондентів не помічено. Якщо на 1-му курсі цей показник становить 15,1%, на 2-му – 25%, то на 3-му – вже 7,32%, а на 4-му – 18,52%. Проте на низькому рівні встановлено чітку динаміку спадання кількісних показників – від 9,43% на 1-му курсі до 7,14% на 2-му курсі та 0% на 3-му і 4-му курсах.

Загалом виявлено, що 77,97% студентів 1-4-х курсів

медичних коледжів, для яких професійна ідентичність є актуальною, вирізняються високим, 16,95% – середнім і 5,08% – низьким рівнем її значущості.

Висновки. Отже, проведене емпіричне дослідження показників емоційно-оцінного компонента професійної «Я-концепції» студентів 1-4-х курсів медичних коледжів сприяло формулюванню таких висновків. Професійна ідентичність є актуальною для багатьох, однак не для всіх досліджуваних. Від початку до закінчення навчання студентів у медичних коледжах суттєво знижується актуальність професійної ідентичності. Порівняно з динамікою актуальності, значущість професійної ідентичності для респондентів від 1-го до 4-го курсів навчання дещо підвищується, характеризуючись переважанням її високого рівня у багатьох із них. Одержані результати свідчать про необхідність розробки та впровадження ефективного психологічного супроводу розвитку емоційно-оцінного компонента професійної «Я-концепції» студентів медичних коледжів упродовж їх навчання від початку і до закінчення. Перспективу для наших подальших досліджень вбачаємо у вирішенні окресленого завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая энциклопедия психологических тестов. – М.: Эксмо, 2006. – 416 с.

REFERENCES

1. Bol'shaja jenciklopedija psihologicheskikh testov [Great Encyclopedia of psychological tests]. – Moscow: Jeksmo, 2006. – 416 p.

Dynamics of Actuality and Importance of Professional Identity of Students of Medical Colleges

Yshakova K. Yu.

Abstract. The article presents the results of an empirical study of the dynamics of relevance and importance of professional identity of future health professionals as important indicators of emotional and evaluative component of their professional «Self-concept». Posted was copyright understanding of the phenomenon of «professional «Self-concept» future professionals in the medical field». Posted were peculiarities of the dynamics of relevance and importance of professional identity of students of medical colleges.

Keywords: *professional «Self-concept», professional identity, relevance, importance, dynamics, students of medical colleges.*

Динамика актуальности и значимости профессиональной идентичности студентов медицинских колледжей

Е. Ю. Ушакова

Аннотация. В статье представлены результаты эмпирического исследования динамики актуальности и значимости профессиональной идентичности будущих медицинских работников как важных показателей эмоционально-оценочного компонента их профессиональной «Я-концепции». Представлено авторское понимание феномена «профессиональная «Я-концепция» будущих специалистов в области медицины». Освещены особенности динамики актуальности и значимости профессиональной идентичности студентов медицинских колледжей.

Ключевые слова: *профессиональная «Я-концепция», профессиональная идентичность, актуальность, значимость, динамика, студенты медицинских колледжей.*